

1. Doctrină, studii, comentarii

DREPTUL DE AUTOR ȘI OPERELE DE ARHITECTURĂ*

Cristiana BUDILEANU**

Rezumat

Operele de arhitectură ne înconjoară la tot pasul, fie în localitățile în care locuim, fie în călătorii și, de cele mai multe ori, ne încântă privirea. Prezentul articol tratează problematica protecției juridice prin drept de autor a operelor de arhitectură, arătând care sunt drepturile arhitectului asupra creațiilor sale care îi permit să se asigure că opera sa este unică în lume, precum și limitările acestor drepturi, fără a intra în miezul diverselor problematice și dispute doctrinare cu privire la diverse noțiuni specifice dreptului de autor. De asemenea, prin prezentul articol ne dorim să arătăm care sunt sancțiunile în cazul în care un arhitect copiază proiectele de arhitectură întocmite de un alt arhitect și le folosește pentru construirea unei clădiri.

Cuvinte-cheie: *originalitate, noutate, drepturi morale, drepturi patrimoniale, conflicte, copia privată, conflicte.*

Abstract

Architectural works surround us everywhere, either in the localities where we live or on trips and, most of the time, delight our eyes. This article deals with the issue of legal protection of copyright of architectural works, showing the rights of the architect over his creations that allow him to ensure that his work is unique in the world, and the limitations of these rights, without getting into the heart of various issues and doctrinal disputes over various notions specific to copyright. Also, through this article we want to show what are the sanctions if an architect copies the architectural projects drawn up by another architect and uses them to build a building.

Keywords: *originality, novelty, moral rights, patrimonial rights, conflicts, private copying, conflicts.*

* Studiul a mai fost publicat în Ciprian Raul Romițan, Paul George Buta (editori coordonatori), *IN HONOREM – VIOREL ROȘ, Studii de drept privat și public*, Ed. Hamangiu, București, 2021, pp. 201-218.

** Avocat în Baroul București, e-mail: cristiana@budileanu.ro.

Résumé

Les œuvres architecturales nous entourent à chaque pas, que ce soit dans les localités où nous vivons ou en voyage et, la plupart du temps, elles ravissent nos yeux. Cet article aborde la question de la protection juridique par droit d'auteur des œuvres architecturales, montrant quels sont les droits de l'architecte sur ses créations qui lui permettent d'assurer que son œuvre est unique au monde, ainsi que les limitations de ces droits, sans entrer dans les détails de différents enjeux et conflits doctrinaux autour de diverses notions propres au droit d'auteur. Aussi, à travers cet article, nous voulons montrer quelles sont les sanctions si un architecte copie les projets architecturaux préparés par un autre architecte et les utilise pour construire un bâtiment.

Motsclés: *originalité, nouveauté, droit moral, droit patrimonial, conflits, copie privée, conflits.*

1. Definiția arhitecturii

Operele de arhitectură sunt rezultatul activității în domeniul arhitecturii, iar arhitectura este definită în Dicționarul Explicativ al Limbii Române ca „știința și arta de a proiecta și construi clădiri” sau „stilul, caracterul, planul unei (sau unor) clădiri”¹. De asemenea, se spune faptul că „arhitectura nu este decât unul dintre aspectele artei, neexistând arhitectură dacă aceasta nu este transformată în activitate estetică”².

Activitatea în domeniul arhitecturii reprezintă, conform art. 2 din Legea nr. 184/2001 privind organizarea și exercitarea profesiei de arhitect („Legea nr. 184/2001”) un act de cultură de interes public, cu implicații urbanistice, economice, sociale și ecologice, având rolul de a organiza funcțional și estetic spațiul construit, care va fi inserat armonios în mediul înconjurător, în respectul peisajelor naturale și al patrimoniului imobiliar.

Considerăm totuși că arhitecții definesc cel mai frumos această activitate. Întrebat ce reprezintă arhitectura în opinia lui, precum și rolul arhitecturii în societate, arhitectul care a extins spațiile clădirii în care se regăsește sediul Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale, spunea³: „Arhitectura aduce

¹ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, „Dicționarul Explicativ al Limbii Române”, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2016, p. 67.

² J. Mandelbaum, *Nicolas Schöffer à la recherche de l'art total*, articol publicat în *Le Monde*, 1 august 1982, <https://www.olats.org/schoffer/archives/jm01.htm#archi> (accesat la data de 03.10.2020).

³ *L'architecture selon Stefan Behnisch*, interviu publicat în *Revista Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale* nr. 5/2011, https://www.wipo.int/wipo_magazine/fr/2011/05/article_0005.html (accesat la data de 28.09.2020).

o contribuție esențială patrimoniului umanității. Arhitectura definește cultura, spațiul și timpul și creează un mediu care va fi teatrul unei mari părți din viața noastră. În afară de dimensiunea sa tehnică, arhitectura poate oferi multe indicii despre o cultură, sensibilitățile sale și structurile sale politice și sociale. Arhitectura ține cont de stadiul cunoștințelor tehnice ale unei epoci și de istoria noastră culturală; ne indică de unde venim și, într-o anumită măsură, direcția pe care dorim să o urmăm. Arhitectura este pentru mine o ustensilă, un bun cultural și o artă, dar mai ales un element funcțional foarte important al vieții noastre cotidiene”.

De asemenea, este considerat faptul că arhitectura are un rol economic și social în societate, prin prisma valorii pe care o aduce comunității, mai ales dacă privim la operele celebre de arhitectură, precum cele ale lui Le Corbusier (arhitectul celebrei Unité d’Habitation din Marseille și Berlin) care a introdus în arhitectura sa „o nouă ordine mondială” în care nevoile societății – hrană, soare și confort necesar – sunt centrate⁴.

2. Obiectul protecției operelor de arhitectură prin drepturi de proprietate intelectuală

Referindu-se la importanța proprietății intelectuale pentru arhitecți, arhitectul Stefan Behnisch menționa⁵: „Se consideră de mult timp faptul că arhitectura – la fel ca teatrul, sculptura și pictura – face parte din artele principale. O operă arhitecturală reprezintă fructul muncii interdisciplinare posibile datorită unei solide comunicări între arhitecți, ingineri și clienți. Arhitecții, la fel ca scriitorii, inginerii în calculatoare, artiștii, muzicienii și inventatorii, vor să fie recunoscuți pentru ideile și creativitatea lor. (...) În calitate de titulari ai dreptului de autor asupra unui proiect arhitectural, putem acorda o licență clienților pentru construcția clădirii noastre și putem avea siguranța de a fi recunoscuți în calitate de autori ai respectivei opere”.

Protecția operelor de arhitectură prin drepturi de autor a fost prima oară recunoscută ca urmare a revizuirii Convenției de la Berna din 1908⁶.

Operele de arhitectură construite pe teritoriul României beneficiază de protecția conferită de Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe („Legea nr. 8/1996”). În plus, art. 20 lit. d) din Legea nr. 184/2001 conferă arhitecților cu drept de semnătură dreptul să introducă în contractele încheiate cu clienții clauze privind protecția dreptului de autor.

Conform art. 7 lit. h) din Legea nr. 8/1996, operele de arhitectură, inclusiv planșele, machetele și lucrările grafice ce formează proiectele de arhitectură

⁴ K. Galilee, *To what extent should uses of public architectural works be permitted under European copyright law?*, Stockholm Intellectual Property Law Review, Vol. I, Nr. 2, Decembrie 2018, p. 23-24.

⁵ A se vedea *L’architecture selon Stefan Behnisch*, op. cit.

⁶ K. Galilee, op. cit., p. 18.

constituie obiect al dreptului de autor sub condiția de a fi „opere originale de creație intelectuală” și „oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma de exprimare și independent de valoarea și destinația lor”.

Din analiza Legii nr. 8/1996 se poate observa faptul că operelor de arhitectură li se conferă o dublă protecție:

- a) pe de o parte – sunt protejate planșele, machetele și lucrările grafice [art. 7 lit. h) din Legea nr. 8/1996];
- b) pe de altă parte – este protejată clădirea construită pe baza planșelor, machetelor și lucrărilor grafice [art. 85 alin. (2) din Legea nr. 8/1996].

3. Condiția originalității în arhitectură

Deducem din conținutul art. 7 lit. h) din Legea nr. 8/1996 faptul că operele de arhitectură, la fel care orice alte opere protejate de Legea nr. 8/1996, trebuie să îndeplinească condiția „originalității”.

Noțiunea de „originalitate” a creațiilor intelectuale este o „condiție dificil de caracterizat”⁷ și foarte dezbătută de doctrina de specialitate, întrucât deși Legea nr. 8/1996 menționează faptul că operele de creație intelectuală trebuie să fie „originale”, nu oferă și o definiție a acestei noțiuni.

Cu privire la condiția originalității, doctrina a stabilit faptul că „pentru a se considera îndeplinită această condiție, autorul nu trebuie să se limiteze la o executare mecanică a operei, prin mijloace tehnice obișnuite, fără o contribuție proprie în ceea ce privește substanța de idei care reprezintă opera în discuție”⁸. Astfel, opera trebuie să poarte „amprenta personalității, a individualității autorului”⁹.

De asemenea, avem autori care leagă condiția „noutății” de cea a „originalității” creației intelectuale, dar și autori care separă aceste două condiții, arătând că „noutatea” este o condiție de departajare a creațiilor în domeniul invențiilor și nu dreptului de autor¹⁰. Acest conflict de opinii pare a fi stabilizat de către doctrina recentă, dar și de către jurisprudență care arată faptul că „originalitatea, în concepția dominantă în dreptul nostru, nu se confundă cu noutatea, acestea fiind noțiuni diferite”¹¹ sau că „lipsa de noutate nu lipsește opera de originalitate și, deci, în principiu, noțiunea de noutate

⁷ A. Chapon, *La protection de l'œuvre architecturale par le droit d'auteur*, 2013, <https://www.cairn.info/revue-droit-et-ville-2013-2-page-11.htm#> (accesat la data de 03.10.2020).

⁸ Y. Eminescu, *Dreptul de autor. Legea nr. 8 din 14 martie 1996 Comentată*, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 77.

⁹ E. Ulmer, *Urheber und Verlagsrecht*, ed. a 3-a, 1980, Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, p. 119-125, citat în Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 77.

¹⁰ H. Desbois, *Le droit d'auteur en France*, ed. a 2-a, Dalloz, 1966, p. 5 și urm., citat în Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 77.

¹¹ V. Roș, *Dreptul proprietății intelectuale. Vol. I. Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis*, Ed. C.H. Beck, București 2016, p. 210.

înțeleasă ca absența a anteriorității este inoperantă în materia drepturilor de autor¹². De asemenea, analizând noțiunea de „originalitate”, jurisprudența a conchis faptul că „originalitatea nu se apreciază în funcție de numărul mai mic sau mai mare de elemente originale care alcătuiesc opera, ci se apreciază în ansamblu, iar lipsa noutății unei opere de creație intelectuală nu o lipsește de originalitate.”¹³

Întrucât se consideră faptul că, în principiu, operele de arhitectură au ca particularitate faptul că arhitectul nu poate crea liber, întrucât este constrâns de funcția operei, precum și de solicitările clientului¹⁴, jurisprudența franceză¹⁵ a recunoscut două criterii pentru a determina originalitatea unei clădiri:

- a) un anumit caracter artistic, respectiv crearea de către autor a unor forme speciale, oricare ar fi meritul sau caracterul estetic, diferite de necesitățile tehnice;
- b) să nu fie cazul unor construcții în serie.

De asemenea, doctrina arată faptul că „analiza unei opere de arhitectură pornește de la desenul general, proporții, amplasament, materiale de construcție și ornamente”¹⁶.

În prezent, noțiunea de „originalitate” este armonizată la nivel european ca urmare a interpretărilor oferite de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în cauza Painer (*C.J.U.E., Hotărârea din 1 decembrie 2011, C-145/10*)¹⁷ unde indică următoarele:

- a) dreptul de autor nu se poate aplica decât în cazul unui obiect, (...), care este original, fiind o creație intelectuală proprie a autorului său (pct. 87)¹⁸;
- b) o creație intelectuală este proprie autorului său atunci când reflectă personalitatea acestuia (pct. 88). Conform jurisprudenței române, amprenta personalității autorului se poate manifesta atât în formă

¹² I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 4244/2011 <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5Bo%5D.Key=id&customQuery%5Bo%5D.Value=72575> (accesat la data de 03.10.2020).

¹³ I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 4244/2011, www.scj.ro.

¹⁴ A. Bem, *Les droits de l'architecte sur son œuvre architecturale et la «liberté de panorama» limitée*, 2017, <https://www.legavox.fr/blog/maitre-anthony-bem/droits-architecte-uvre-architecturale-quot-23777.htm> (accesat la data de 03.10.2020).

¹⁵ C.A. Riom, 26 mai 1967 citată în D. Madjid, *Le droit d'auteur des architectes*, 2017, <https://www.village-justice.com/articles/droit-auteur-des-architectes,25567.html> (accesat la data de 03.10.2020).

¹⁶ E.G. Olteanu, *Dreptul proprietății intelectuale*, Ed. Universitaria Craiova, Craiova, 2003, p. 45.

¹⁷ C.J.U.E., cauza C-145/10, Painer, Hotărârea din 1 decembrie 2011, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7dof130d535a6a14cc8594420a40cb861775b4cbb.e34KaxiLc3eQc4oLaxqMbN4Oc3oSeo?text=&docid=115785&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=444937> (accesat la data de 03.10.2020).

¹⁸ Această poziție a fost preluată din Cauza *Infopaq International* (C.J.U.E., C-5/08, Hotărârea din 16 iulie 2009, pct. 35), <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72482&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5734472> (accesat la data de 03.10.2020).

de expresie, cât și în elementele de fantezie, alegere, selecționare a materialului sau prelucrare mintală¹⁹;

- c) această situație se regăsește în cazul în care autorul a putut să își exprime capacitățile creative cu ocazia realizării operei făcând alegeri libere și creative (pct. 89). Conform doctrinei de specialitate, „la baza activității creatoare se află imaginația autorului, modul în care acesta știe și reușește să își exprime gândurile, sentimentele, trăirile”²⁰. În plus, se precizează faptul că realizarea unei opere originale de creație „înseamnă a alege, a analiza, a compara, a ezita, a face apel la toate resursele de gust, inteligență, sensibilitate, într-un cuvânt, a crea în mod personal”²¹;
- d) autorul să fie în măsură să imprime operei create „nota personală” (pct. 92). Astfel, au putut fi protejate La Geode din Orașul Științelor și Industrii și Marele Arc din cartierul La Défense din Paris, întrucât „alegerea formei sferice și utilizarea pe întreaga suprafață a unui material având rolul de oglindă nu răspund decât unui caracter estetic și poartă amprenta personalității autorului. Aceste caracteristici oferă o anumită originalitate permițând distingerea de orice alt monument”²².

Deși interpretarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu privire la „originalitate” nu vizează în mod expres operele de arhitectură, ci fotografiile portret, considerăm că interpretarea oferită noțiunii de „originalitate” este aplicabilă tuturor operelor cu atât mai mult cu cât Curtea a precizat faptul că „protecția conferită fotografiilor portret nu poate fi mai redusă decât protecția de care beneficiază alte opere, inclusiv celelalte opere fotografice”.

În ceea ce privește noțiunea de „originalitate” cu aplicabilitate în operele de arhitectură, tot jurisprudența²³ a stabilit că:

- a) originalitatea nu se apreciază în funcție de numărul mai mic sau mai mare de elemente originale care alcătuiesc opera, ci se apreciază în ansamblu, iar lipsa noutății unei opere de creație intelectuală nu o lipsește de originalitate;
- b) dacă nu există o idee originală, unică în domeniul arhitecturii, nu are nicio relevanță (...), în raport de faptul că, oricum, ideile, teoriile, conceptele, descoperirile științifice, procedeele, metodele de funcționare sau conceptele matematice ca atare și invențiile, conținute într-o operă, oricare ar fi modul de preluare, de scriere, de explicare sau de exprimare, nu pot beneficia de protecția legală a dreptului de autor;

¹⁹ I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 4244 /2011, www.scj.ro.

²⁰ V. Roș, *op. cit.*, p. 209.

²¹ A. Ionașcu, M. Mureșan, N. Comșa, *Dreptul de autor în Republica în R.S.R.*, Ed. Academiei, București 1969, p. 35, citată în V. Roș, *op. cit.*, p. 209.

²² C.A. Paris, Prima cameră, Hotărârea din 23 octombrie 1990, citată în A. Chapon, *op. cit.*

²³ I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 4244/2011, www.scj.ro.

- c) proiectele de arhitectură sunt protejate în cadrul dreptului de autor în măsura în care prezintă *originalitate sub aspectul formei*. Cu alte cuvinte, atât timp cât proiectul, pe lângă detaliile pur tehnice folosite pentru arhitectură, conține și o notă personală a autorului – desenul general, materiale alese, modul de folosire și dispunere, proporțiile clădirii etc. – atunci nu se poate considera că opera astfel creată nu este o operă de arhitectură în sensul Legii nr. 8/1996.

De asemenea, nu se face distincție între operele exterioare, vizibile publicului, și cele interioare. Astfel, amenajarea unui spațiu sau a unei vitrine pot face obiectul protecției prin drept de autor, iar reproducerea acestora într-un catalog este supusă acordului autorului²⁴.

Astfel, considerăm că pentru ca un arhitect să poată beneficia de protecția conferită de dreptul de autor (de exemplu, să poată impune menționarea numelui său pe operă, să poată să interzică reproducerea operei etc.), acesta trebuie să fie în măsură să stabilească faptul că opera sa de arhitectură reflectă personalitatea sa și, deci, că a putut să facă alegeri libere și creative la momentul creării operei, că opera de arhitectură este originală în ansamblul său și sub aspectul formei.

În cazul unor conflicte fie între arhitect și client sau arhitect și terțe persoane cu privire la originalitatea operei create, trebuie menționat faptul că originalitatea operei respective va putea fi stabilită numai de judecători pe baza argumentațiilor și probelor depuse de către părți. Cu toate acestea, judecătorii nefiind critici de artă, rolul lor va fi limitat doar la soluționarea litigiului și nu va include emiterea unei critici artistice²⁵. Ulterior stabilirii caracterului originalității al operei, dreptul de autor recunoscut arhitectului este un drept de proprietate incorporeal, exclusiv și opozabil *erga omnes*, cu atribute de ordin moral (nepatrimoniale) și de ordin patrimonial.

În concluzie, fără îndeplinirea condiției originalității operei de arhitectură, arhitectul nu va beneficia de drepturile de autor, respectiv de drepturi morale și de drepturi patrimoniale.

4. Drepturile autorilor operelor de arhitectură

Este important de menționat faptul că operelor de arhitectură li se aplică regulile generale ale protecției creațiilor intelectuale din Legea nr. 8/1996, respectiv:

- a) dreptul de autor este recunoscut și garantat, fiind legat de persoana autorului și având atribute de ordin moral și patrimonial;

²⁴ De exemplu, Curtea de Apel din Paris a acordat protecție amenajării unei sufragerii, întrucât concepția sa se baza pe o scenografie care dezvăluie un efort creativ. Pentru mai multe detalii, a se vedea A. Chapon, *op. cit.*

²⁵ A. Chapon, *op. cit.*

b) sunt recunoscute și protejate, independent de aducerea la cunoștința publică, prin simplul fapt al realizării, chiar în formă nefinalizată.

Doctrina arată faptul că, „din modul de formulare al legiuitorului indicat mai sus, dreptul de autor nu este definit ca un drept de proprietate în sensul unui drept real, ci este un drept complex²⁶, de sine-stătător (drept de creație intelectuală, care are elemente de drept real și asemănări cu drepturile de creație), evidențiindu-se în acest sens caracterul său personal, cât și două tipuri de elemente specifice componente ale acestui drept, una de natură patrimonială și una de natură morală”²⁷.

4.1. Drepturile nepatrimoniale asupra operelor de arhitectură

Cu titlu general, art. 10 din Legea nr. 8/1996 stabilește faptul că autorul unei opere se bucură de drepturi morale asupra acesteia care nu pot fi transmise și la care nu se poate renunța. Aceste drepturi morale sunt recunoscute și arhitecților, deși uneori cu anumite limitări și privesc:

a) Dreptul de divulgare (de exemplu, dreptul de a decide dacă, în ce mod și când va fi adusă opera la cunoștința publică)

Acest drept este aplicabil și autorilor operelor de arhitectură, fiind în mod *exclusiv recunoscut autorilor*, „o altă persoană neputând divulga opera, folosind argumentul că poate fi prezumat un acord virtual al autorului”²⁸.

De asemenea, „faptul că autorul s-a dezis voluntar de creația sa, abandonând-o în scopul distrugerii, nu permite unui terț să o sustragă și să o aducă la cunoștința publicului, motivând că este o creație de mare valoare. Atât timp cât nu există acordul autorului în sensul divulgării operei, acesta înțelege să își exercite dreptul de a refuza comunicarea operei sale către public”²⁹.

Operele de arhitectură sunt, în general, opere realizate de către arhitect la comanda beneficiarilor, prin încheierea unor contracte³⁰, însă acest „contract nu restrânge dreptul moral de divulgare al arhitectului, care nu poate renunța la dreptul său viitor, adică înainte de a crea opera, de vreme

²⁶ A se vedea despre natura complexă a dreptului de autor V. Roș, D. Bogdan, O. Spineanu-Matei, *Dreptul de autor și drepturile conexe – Tratat*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 38-40, și despre noțiunea de drept de autor și regimul său juridic atât aceiași autori, cât și A.P. Seucan, *Drepturile morale și drepturile patrimoniale de autor*, ed. a 2-a revizuită, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 15-21, opere citate în A. Hinescu, *Considerații cu privire la dreptul de autor în cazul operelor de arhitectură*, 2015, <https://www.juridice.ro/410835/consideratii-cu-privire-la-dreptul-de-autor-in-cazul-operelor-de-arhitectura.html> (accesat la data de 28.09.2020).

²⁷ A. Hinescu, *op. cit.*

²⁸ A.P. Seucan, *Drepturile morale și drepturile patrimoniale de autor*, ed. a 2-a, revizuită, Ed. Universul Juridic, București 2015, p. 35.

²⁹ Curtea de Apel din Paris, 6 martie 1931, citată în A.P. Seucan, *op. cit.*, p. 35.

³⁰ Conform art. 3 pct. 3 din Codul deontologic al profesiei de arhitect din 21 mai 2012, „Arhitectul își va asuma misiuni doar în baza unui contract scris”.

ce acesta angajează chiar personalitatea arhitectului”³¹. Aceeași credem că este soluția și ulterior obținerii autorizației de construire de către client. Astfel, în situația în care arhitectul refuză divulgarea operei arhitecturale realizate la comanda unui client sau ulterior obținerii autorizației de construire, clientul nu va avea decât posibilitatea de a obține daune-interese³².

b) Dreptul la paternitatea operei (de exemplu, dreptul de a pretinde recunoașterea calității de autor al operei)

Acest drept constă în „dreptul autorului de a revendica oricând calitatea de autor (aspect pozitiv)”, precum și în „dreptul de a se opune la orice act de contestare a acestei calități din partea unor terți (aspect negativ)”³³.

Acest drept este aplicabil și autorilor operelor de arhitectură, iar întărirea acestui fapt se face prin art. 85 alin. (1) din Legea nr. 8/1996 care instituie regula potrivit căreia studiile și proiectele de arhitectură și urbanism expuse în apropierea șantierului operei de arhitectură, precum și construcția realizată după acestea trebuie să poarte scris numele autorului, la loc vizibil. Excepția de la această regulă este reprezentată de situația în care prin contractul dintre arhitect și client s-a convenit faptul că numele arhitectului nu va fi menționat pe studiile și proiectele de arhitectură și urbanism expuse în apropierea șantierului operei de arhitectură.

Mai mult decât atât, în situația în care sunt reproduse, distribuite sau comunicate către public imagini ale unei opere de arhitectură, amplasată permanent în locuri publice, legea prevede faptul că trebuie să se menționeze numele arhitectului, precum și locul unde se găsește originalul [art. 35 alin. (2) coroborat cu art. 35 alin. (1) lit. f) din Legea nr. 8/1996].

c) Dreptul la nume (de exemplu, dreptul de a decide sub ce nume va fi adusă opera la cunoștința publică)

Cu titlu general, autorul unei opere are dreptul fie să aleagă numele sub care se va prezenta în fața propriului public, fie să folosească un pseudonim, fie să rămână anonim³⁴.

Acest drept este aplicabil și arhitecților, în calitate de autori ai operelor de arhitectură. De exemplu, celebrul arhitect Charles-Édouard Jeanneret-Gris a adoptat numele *Le Corbusier* ca pseudonim.

d) Dreptul la inviolabilitatea operei (de exemplu, dreptul de a pretinde respectarea integrității operei și de a se opune oricărei modificări, precum și oricărei atingeri aduse operei, dacă prejudiciază onoarea sau reputația sa)

³¹ V. Roș, *op. cit.*, p. 295.

³² V. Roș, *op. cit.*, p. 296.

³³ Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 155.

³⁴ A.P. Seucan, *op. cit.*, p. 41.

Doctrina menționează faptul că, „dreptul de a proteja integritatea creației intelectuale este, în mod evident, continuarea pe plan juridic a dreptului de divulgare, deoarece creația intelectuală, fiind expresia personalității autorului, poate fi adusă la cunoștința publică doar în forma hotărâtă de autor, putând să fie ulterior comunicată oricărui destinatar doar în mod similar. Din aceste considerente, autorul creației intelectuale se poate opune oricărei comunicări care distorsionează opera prin adăugiri, înlăturări, modificări de structură”³⁵.

Acest drept este aplicabil și operelor de arhitectură, arhitectul având, de exemplu posibilitatea să cheme în instanță clientul în cazul în care construcția rămâne neterminată și dacă acest lucru aduce un prejudiciu de imagine arhitectului. Cu toate acestea, instanțele franceze³⁶ nu au considerat că s-ar aduce atingere drepturilor arhitectului în cazul în care din rațiuni financiare, numai prima parte a lucrărilor de construcții a fost realizată, terenul pe care ar fi urmat să fie edificate construcțiile celei de-a doua părți neterminate, fiind transferate unei alte persoane care a încredințat unui nou arhitect sarcina de a construi un nouă clădire. Astfel, instanțele au considerat că din moment ce arhitectul inițial s-a eliberat de proiect, iar a doua parte a lucrărilor de construcții a fost abandonată de acesta, clientul poate construi în locul unui construcții nefinalizate o nouă clădire, fără a fi lezat dreptul moral al arhitectului.

De asemenea, acest drept comportă anumite limitări impuse de specificul acestor opere, după cum se precizează în doctrină. Astfel, întrucât operele de arhitectură sunt destinate a fi folosite într-un anumit scop de către alte persoane, acestea pot suferi o serie de modificări, fără ca arhitectul să poată invoca dreptul de a proteja integritatea operei³⁷. În plus, doctrina de specialitate franceză menționează faptul că specificul operelor de arhitectură constă în caracterul lor utilitar, pentru acest motiv nefiind posibilă impunerea unei inviolabilități în timp și în spațiu³⁸. De asemenea, legiuitorul român a avut în vedere caracterul utilitar al operelor de arhitectură, neimpunând, prin urmare, îngrădiri ale dreptului la proprietate asupra acestor imobile³⁹.

Dreptul la inviolabilitatea operei comportă, de asemenea, limitări în cazul operelor de arhitectură și în ceea ce privește distrugerea acestora, art. 26 alin. (3) din Legea nr. 8/1996 prevăzând faptul că în ceea ce privește distrugerea structurilor arhitecturale (de exemplu, demolarea unei case) de către proprietarii acestora, arhitecții, în calitate de autori, au numai dreptul

³⁵ A. Speriusi-Vlad, *Drepturile patrimoniale în proprietatea intelectuală*, Ed. Universul Juridic, București 2014, p. 250.

³⁶ Curtea de Casație, S. I civ., Hotărârea din data de 17 octombrie 2012, citată în D. Madjid, *op. cit.*

³⁷ Concluzie desprinsă din lucrarea lui A. Speriusi-Vlad, *op. cit.*, p. 252-6.

³⁸ C. Colombet, *Propriété littéraire et artistique et droits voisins*, Ed. Dalloz, Paris 1999, p. 144, citat în A.P. Seucan, *op. cit.*, p. 48.

³⁹ A.P. Seucan, *op. cit.*, p. 48.

de a efectua fotografiile ale acestora și de a solicita proprietarului trimiterea reproducerii proiectelor.

e) Dreptul la retractarea operei (de exemplu, dreptul de a retracta opera, despăgubind, dacă este cazul, pe titularii drepturilor de utilizare, prejudiciați prin exercitarea retractării)

Acest drept conferă autorului posibilitatea de a se răzgândi înainte de prima publicare a operei sale sau de a o retrage de pe piață, după momentul aducerii la cunoștința publicului⁴⁰.

De asemenea, acest drept este recunoscut și arhitecților, însă la fel ca dreptul la inviolabilitatea operei, și acesta comportă unele limitări pentru arhitecți, respectiv limitări impuse de contractele încheiate prin care clientul dobândește un drept de proprietate asupra construcției edificate în baza planurilor și schițelor arhitectului, aplicabilitatea dreptului de retractare fiind restrânsă numai la situațiile când a avut loc o cesiune a drepturilor de utilizare, neavând incidență în cadrul contractelor de comandă⁴¹.

4.2. Drepturile patrimoniale asupra operelor de arhitectură

În ceea ce privește componenta de natură patrimonială a arhitectului asupra operelor de arhitectură, aceasta rezultă din exploatarea creației intelectuale a arhitectului și conferă acestuia o serie de drepturi prevăzute de art. 12 și art. 13 din Legea nr. 8/1996.

Dreptul de exploatare a operei aparține arhitectului pe durata întregii sale vieți și ulterior pe o perioadă de 70 de ani. La expirarea duratei de protecție a drepturilor patrimoniale, operele de arhitectură cad în domeniul public și pot fi folosite de orice persoană fără obținerea vreunui acord, însă cu obligația respectării drepturilor morale (de exemplu, dreptul de a decide dacă, în ce mod și când va fi adusă opera la cunoștința publică, dreptul de a pretinde recunoașterea calității de autor al operei, dreptul la integritatea operei) care nu au o durată limitată în timp, fiind transmise prin moștenire.

Drepturile patrimoniale sunt recunoscute și arhitecților, deși uneori cu anumite limitări și privesc dreptul exclusiv de a decide dacă, în ce mod și când va fi utilizată opera de arhitectură, utilizare care poate îmbrăca următoarele forme:

a) **Reproducerea operei** (de exemplu, realizarea, integrală sau parțială, a uneia ori a mai multor copii ale unei opere, direct sau indirect, temporar ori permanent, prin orice mijloc și sub orice formă, inclusiv realizarea

⁴⁰ A.P. Seucan, *op. cit.*, p. 50.

⁴¹ Concluzie dedusă din doctrină. A se vedea, în acest sens, V. Roș, *op. cit.*, p. 314, A.P. Seucan, *op. cit.*, p. 52.